

Durmuş ýigrenmegiň ady: Ekstremizm

Category: Kitapcy, Publisistika, Taryhy şahslar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Durmuş ýigrenmegiň ady: Ekstremizm DURMUŞY ÝIGRENMEGIŇ ADY: EKSTREMIZM

Liderleriň «ýalňyş» saýan we dogra ýetmek üçin üýtgedilmeli zadyň reallygyny üýtgetmek üçin ýaşlary sürmeli bolýar

Ekstremizm adalgasy aýratynam dini we syýasy ugurlarda jemgyýetdäki agalyk sürýän gyşarmadan we jemgyýet ylalaşygynyň kabul edeninden uzak gyşarmalary oňlamaga we imponzirlenmäge meýilli ideologiýany aňlatmak üçin ulanylýar.

Mesele diňe dowam edýän düşünjeden tapawutlanýan düşünjäni aňlatmakdan beter jemgyýet ylalaşygynyň binýatlaryny üýtgetme we öňe tutulýan prinsipleri şol ylalaşygyň mukaddes dini kitaplarda ýa-da syýasy konstitusiýalarda bellenen berk düşündirişlere laýyklykda täzedan düzgünleşdirmäge meýil bildirýär.

Ekstremistik düşünjäni tapawutlandyrýanam, belki-de, iň möhüm aýratynlygy gyrakladylmagyň maksady hökmünde adalatsyzlygy ýanjan döwründe özgäni gyraklatmaga ýönelmegidir.

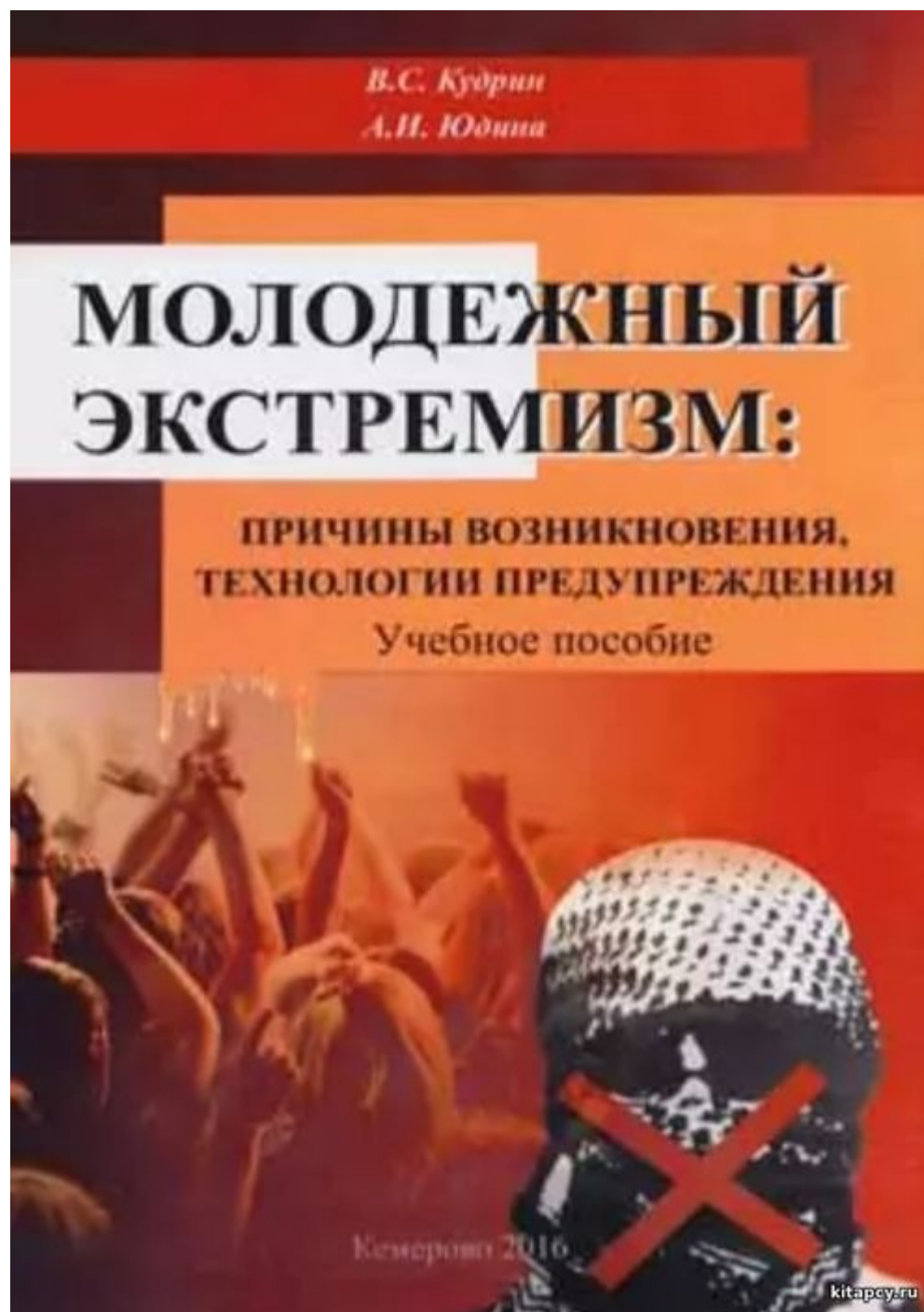
Gyraklatma «hakykaty monopoliýalaşdyрма», aýratynam ony ýaýma we öňe sürme jogapkärçiligini boýnuna alma pikirine esaslanýar.

Bu ýerde ideologiýanyň roly – halky, hususanam ýaşlary taglymyň adalatyna we dowam edýän jemgyýetçilik ylalaşygyna

çapraz gelyän çemeleşmäniň «dogrudygyna» ynandyrmak üçin maglumatlary buýr-bulaşyk edip ulanýar.

Liderleriň «ýalňys» saýan we dogra ýetmek üçin üýtgedilmeli zadyň reallygyny üýtgetmek üçin ýaşlary sürmeli bolýar.

Yslam jemgyýetleri-de degişli bolmak bilen bir hatarda köp sanly dini jemgyýetiň ejir çekýän ekstremizminden söz açylanda, diniň özüniň şonsuzam ýok şertlerinde ekstremizmi döretmeýändigine üns bermek gerek.

Ekstremizmiň jemgyýet agzalaryny ekstremizmiň öňe sürýän

ideologiýany kabul etmäge taýýarlaýan sosial, psihologiki, ykdysady kökleri bar. Din ýa bolmasa mezhep heläkçilik ýa-da «dowzah» garşylygynda «Fyrkaýy-najiýe» (halas bolan, ýeke-täk jennetlik topar) pikirini wagyz edip, ekstremizmi kanunlaşdyрма roluny oýnaýan epistemologik şaha bolup hyzmat edýär.

Mesele özgäni, tapawutly bolany ahyrete barmazdan öň şu dünýäde oda ýakmaga dyrjaşmak üçin oda girmegiň gutulgysyzlygynyňam aňyrsyna geçýär. Ekstremizmiň öňbaşçylary dünýä durmuşyny ýigrenip, aň-düşünjäni diňe ahyret bilen çäklendirmek arkaly jemgyýetçiligi mobilizläp ýaşlaryň aňyny zäherleýärler. Soňra müdimilik eşret we ebedi ahyret durmuşynyň detallaryna geçýärler. Munuň özi, mömin haýsy ynanja bagly bolsa bolsun, tapawudy ýok, dini baglylyga päsgel berip biljek birnäçe keýpden el çekmegi talap edýän çileçilikden halas bolma pikirine ýardam edýär. Şeýle mehanizme bolan zerurlyk ýaşlaryň şahsy bagtlylygyna syrygýan dünýewi hil bilen wagtyny degerlendirmek üçin her dürli ýollar tapýandygy aýk jemgyýetler hakda oýlananymyzda artýar.

Şeýle-de, ekstremizmiň tarapdarlary jemgyýetiň aglabasynyň hormatlaýan dini gymmatlyklaryny, şol gymmatlyklaryň biografiýasynyň belli-başly taraplaryna üns berip, gatlaklaryň, aýratynam ýaragly göreş üçin alynmaly kategoriýanyň duýgularyny tutaşdyrmak üçin ulanýarlar. Muny gatlaklaryň bu simwollaryň suratlandyryan kartinasyna garşy gelýän pikirleri oňlamagyny üpjün etmek üçin gahar-gazaba atlanmak we buýsanç duýgularyny herekete geçirip amala aşyrýarlar.

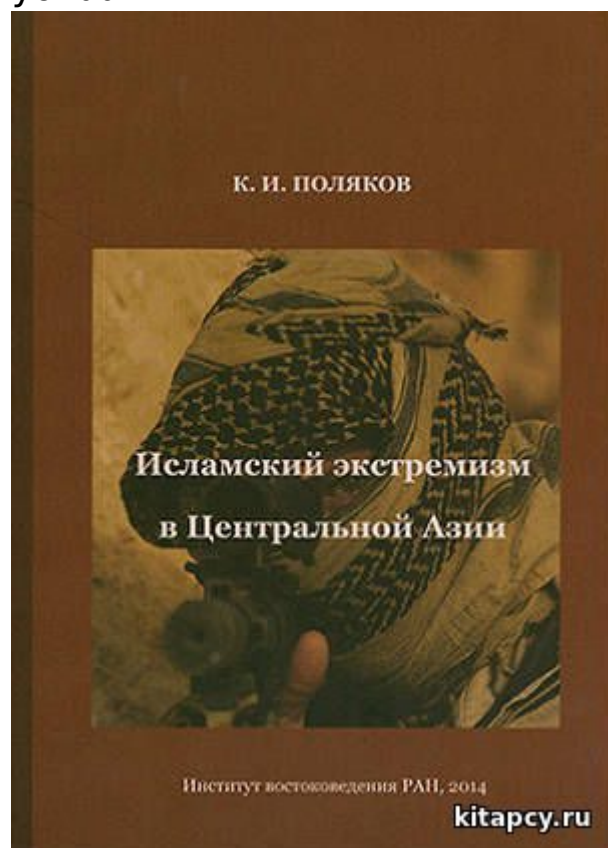
Sahabalaryň, ymamlaryň, tabygynlaryň we ýene-ýeneleriň hak ugrunda türmä salynandygy, gynalandygy ýa-da öldürilendigi hakdaky pikir iki adam tarapyndan jedelleşilmezden onuň çemeleşmesiniň syn edilmeginiň üstünde gurlupdyr.

Elbetde, gatlaklarda kemterlik edýän tarap özlerini bagyşlan dawalarynyň dogrudygy deregne şol simwolyň oňlan dawasynyň kwalifikasiýasynyň we dogrulyk derejesiniň pesligidir.

Ine, meseläniň iň janagyryly ýeri-de şu ýerde, çünki ekstremistik toparlaryň liderleri geçmişi şu güne «aşyrmagyň» ýüzleýliginiň üstünde jedele girýärler we düýnüň meselesi bilen şu günki günüň meselesiniň arasyndaky çemeleşmäniň aýratynlyklaryny düşündirmekden gaça durýarlar. Şeýdip özlerini ýa-da ýokary düzümlü ýolbaşçylaryny özlerine garşy

herekete geçmäge pursat peýleýän duşmanlary tarapyndan hormatlanýan taryhy şahslar hökmünde sypatlandyrylar.

Dünýä durmuşyndan el çekilmegi we dünýä bagtyýarlygyny adamlaryň dilinden aýyrmaga goldanýan ekstremizme garşy göreşde ýaşayyş-durmuş derejesini gowulandyryjy infrastrukturanyň we maksatnamalaryň ýola goýulmagy iň täsirli ýoldur.

Ýaşlary bu dünýäde bagtly bolup bilmejegini, çünki ony bagtly edýän hemme zadyň «şerigat tarapyndan gadagan» edilendigine ynandyranyňyzda, ýaşlar sabyr etmek bilen sylagyny ýaşamagyň arasynda ýa-da amatly wagt we mümkinçilik tapan badyna bu dünýäden geçip gitmegiň arasynda ikijahan owarrasy bolup galar!

Ynha, şu howply ädimem ýaşlary dünýädäki dini baglylygyň duşagyndan boşadýar we jennetde «halal» sagadata ýetirjek «öz janyňa kast etme teraktlaryny» ýa-da olaryň žargony bilen aýdanyňda «Istişhady (şaýatlyk ediji) operasiýalar» hödürleýär.

Özbaşyna medeniýet hökmünde şowhun-şagalaň jedelli zatlary öz içine alýar we teklip bermegiň çygryndan çykýanlygy taýdan peýdalydyr.

Mejbury garaşlylyk ara düşende adamlar biri-birlerinden we düýpli çäklendirmelerden has ýokary teklip bermäge ýakyn

bolýar. Biziň üçin iň gowy mysaly ýurtdaky içerki ýagdaýda görüp bolýar.

Dini prinsiplere esaslanýan sosial çäklendirmeler bekäp başlanda ekstremizmiň tarapdarlary döwletde, hususanam käbir döwlet ygtyýarlylaryna şerigat kanunlaryna doly güýjünde eýermek babatda teklip bererdiler.

Şeýle ýagdaýy öňki Zähmet ministrinden aýal-gyzlar üçin erkeklerden aýry söwda merkezlerini açmak pikirini durmuşa geçirmek islän we maksadyna ýetip bilmänsoňam, ministrligiň metjidine gidip, işgärleriň önünde ministre we ministriň alyp barýan syýasatyna garşy wagyz eden mollanyň mysalynda görýäris.

Dr. Abdýlla FAÝSAL AL-RABAH,

ABŞ-nyň Grand Welli döwlet uniwersitetiniň Sosiologiýa bölüminden Waşingtondaky Ýakyn Gündogar institutynyň ylmy barlagçysy.

Anna, 14.07.2023 ý. Publisistika